

Cuvînt înainte

Ca teolog și istoric al religiilor, Alfred Firmin Loisy a emis mai multe opinii prin care a intrat în contradicție cu doctrinele creștine oficiale – implicit cu cea catolică de care aparținea –, astfel încît în 1893 a fost înlăturat de la Institutul Catolic din Paris (unde era profesor), iar în 1908 a fost excomunicat de către Papa Pius al X-lea, după ce și cu toate că antecesorul aceluia, Papa Leon al XIII-lea, refuzase să se pronunțe în vreun fel asupra ideilor lui Loisy.

În esență, Alfred Loisy a susținut că Biblia ar trebui (re)interpretată critic. Urma, în fapt, drumul cîtorva temerari care, încă din secolul precedent (și chiar de dinainte de 1700), au privit la textul biblic cu ochi limpeziți de iluzii, privilegiind rațiunea în defavoarea revelației și fiind dispuși să accepte ceea ce devenea astfel evident: anume, că Biblia era un produs al istoriei umanității, care înregistrase, deopotrivă și fără a le diferenția, și concepțiile despre lume ale numeroșilor ei autori – corespunzătoare puterii de observației și gradului de cunoaștere la care ajunseseră –, și precepte spirituale. De pildă, el ajunsese la concluzia că Pentateuhul nu îl avea ca autor pe Moise, că primele cinci capitole ale Genezei nu trebuie înțelese literal și că pentru a le înțelege era nevoie de o înțelegere prealabilă a etosului și a mentalității celor care le-au scris – concluzie care, la doar cîteva decenii de la moartea lui Loisy, a devenit o cunoștință comună, acceptată de majoritatea cercetătorilor laici și de mulți erudiți și cercetători ecleziști. De asemenea, precum Giordano Bruno, Loisy nu credea în imaculata concepție și în înviere.

Remarcînd că valoarea istorică a celor două părți ale Bibliei este inegală și că scrierile considerate a fi sacre cunosc aceleași limitări ca oricare altă scriere – date de limitele autorului, ale contextului spațio-temporal și ideologic, de succesivele transformări inerente –, Loisy observa că doctrina religioasă reflectată de acestea evoluează în mod vădit de-a lungul întregului text. În fapt, el s-a manifestat ca un spirit rațional dispus să creadă în Dumnezeu și în formele umane de organizare religioasă, dar fără a cuprinde aici toate constructele pe care mintea umană le-a edificat treptat și din felurite motive.

În ceea ce privește creștinismul, Loisy susținea că Isus nu avea conștiința clară a consubstanțialității sale cu Dumnezeu. Precum alți erudiți (ecleziști) de dinaintea sa, din vremea sa și de după el, Loisy considera că multe dintre elementele acestei idei sînt ulterioare, datorîndu-se mai cu seamă apostolului Paul, iar apoi Conciliului de la Niceea. Ele erau de neconceput în epoca lui Isus, în care acesta s-a arătat și a fost privit doar ca un mesia evreu. Atribuindu-i apostolului Paul marele rol de întemeietor al creștinismului (vezi Charles Guignebert, *Creștinismul antic*, Iași, Casa Editorială „Demiurg Plus”, 2011), Loisy considera că Isus a putut avea în vedere cel mult crearea unui tip de societate, dar nu a proiectat și nu a anticipat crearea unei organizații bine încheiate – precum Biserica –, idee redată sintetic prin enunțul „Isus a anunțat Împărăția cerurilor; în schimb, a apărut Biserica”. Cu toate acestea, Loisy credea în nevoia existenței unei Biserici organizate, dar nu întocmai în chipul celei la care ajunseseră oamenii, de-a lungul existenței lor.

Prin lucrările sale, Loisy rămîne exemplar sub aspectul atitudinii critice față de dogmele constituite ca urmare a sedimentării judecăților, de prejudecățile și mizele generate de relația terestră a oamenilor cu nevoile lor istorico-sociale. Socotindu-se un panteist-pozitivist-umanist, Loisy face parte din rasa eterată a spiritelor nobile ale căror critici par distructive, cînd, de fapt, dețin și pun în act forța călăuzelor dezrobitoare ale minții, constituindu-se în factori generatori de ajustări benefice și de mișcări evolutive.

Textul. Un astfel de studiu ar fi fost imposibil fără monografiile anterioare – temeiurile limpezi și solide ale oricărei sinteze erudite. Decurgînd din asidue cercetări temeinic executate, în conjuncție cu o minuțioasă și cît se poate de deplină documentare, monografiile au fost în măsură să procure un material consistent și de încredere pentru o lucrare de sinteză și interpretare, autorii monografiilor aplicînd riguros principiile cercetării și cunoașterii științifice, inovînd cu suplețea creatorilor de metodă și interpretînd cu echilibrul celor cu respect față de

normele rațional statornicite și experiențial modelate de realitate, pentru ca autorul cercetării sintetizatoare să poată primi spre prelucrare un material de calitate. Prin aceasta, scrierea lui Loisy este o lucrare din vremuri în care autorii aveau știința, conștiința și voința de a dura poduri peste ape tulburi și abisuri necunoscute abia după epuizarea materialului documentar, cu care, metodic, trăiniceau piloni.

Aplicînd o metodă științifică acomodată la natura materiei tratate, evitînd speculațiile ademenitoare, conjecturile, conexiunile și inferențele lipsite de baze în realitate, ori neconfirmate, lucrarea lui Loisy înmănunchează, cu exhaustivitate și coerență sistemică, substanța fundamentală (cazurile concrete de practici religioase, cu datele lor concrete, cu efectele, valorile și consecințele lor, în toate planurile, în contextele social-istorice și culturale care le-au generat și înrîurit), exprimată prin aserțiuni întemeiate pe material, ipoteze prudente, presupuneri și interpretări edificate nu pe nisipul mișcător al intuiției ori al logicii simple, ci pe corelarea faptelor și semnificațiilor. Prin aceasta, construcția lui Loisy ajunge să oglindească realitatea.

Tema aparentă a scrierii învățatului francez este clar circumscrisă, aparținînd unui domeniu al cunoașterii bine delimitat. La un prim nivel, lucrurile stau întocmai astfel. Ne aflăm în fața unei lucrări docte și erudite, de antropologie socială și culturală, întemeiată pe un bogat material faptic, cules, prezentat și rînduit cu rigoare științifică, lucrat și interpretat cu remarcabilă competență și deosebită cumpănire. O lucrare supusă principiilor avansate ale filozofiei științei, conținînd elemente de antropologie, de sociologie, de morfo-fiziologie a religiilor, de filozofie a culturii sociale și spirituale, văzute în edificarea lor istorică și în procesualitatea lor structural-funcțională și sistemică.

Construcția scrierii ar putea fi asemănată cu aceea a unui zigurat, în care nivelul se constituie prin prezentarea succesivă a mai multor spații ale umanității – într-o gradăție gîndită din perspectiva civilizației occidentale –, primate în constituirea și devenirea lor temporală. Textul ajunge astfel să zugrăvească o imagine sincronică și să anime un film diacronic, ale diferitelor civilizații materiale și cultural-spirituale.

Evidențierea identității proprii și a caracteristicilor constitutive și structural-funcționale ale fiecărei societăți și forme de organizare materială și cultural-spirituală – sub aparența dată de răspîndirea spațială și de detaliile propriei istorii –, face ca, succesiv, sistemele fiecărui plan orizontal să devină elemente ale sistemelor din planul vertical, tronsoanele astfel constituite structurîndu-se și funcționînd organic, urmînd direcții evolutive zămislite de propria natură, apoi de conjuncția acesteia cu mediul, apoi de natura rezultată de aici, apoi de conjuncția noii naturi cu mediul modificat, într-o nesfîrșită spirală.

Ca elemente ale aceluiași sistem – adică ale întregii construcții –, toate își corespund organic și decurg din zbaterele existențiale ale aceluiași tip de ființă, confruntată cu probleme similare, adaptîndu-se la medii diverse, prin procedee deopotrivă asemănătoare în plan esențial și acomodare la felurile realității concrete. Ipostazele reflectă felul în care ființa umană din diferite spații și de-a lungul timpului s-a imaginat în relația cu mediul, încercînd să supraviețuiască și să dăinuie la adăpost de factorii percepuți ca obstacolari și plasîndu-se în fluxul celor considerați benefici.

În felul acesta, construcția lucrării surprinde (așadar, dobîndește și reflectă) structura imaginarului uman, edificîndu-se în mod coerent atît pe orizontală și în plan sincronic, cît și pe verticală și în plan diacronic. Fiecare capitol deslușește elementele de asemănare sau de comunitate ale componentelor sistemului, precum și pe cele deosebitoare sau divergente, dar mereu corespondente, deoarece fie comune ori interactive, fie distincte ori neaderente între ele, toate constituie produse contextuale ale spiritului uman. Parcursul este de la primordiala identitate cu sine a ființei care se diferențiază ca urmare a evoluției în relație cu medii felurite, trece prin canalizarea dominantelor și asimilarea rezultatelor epigenetice, și – fatal, dar fericit într-o lume esențialmente dinamică și devenindă – ajunge la sfîșierea între continua tendință mentală către nemuritoare stabilizare și pulsata forță biologică a evoluției adaptative.

Tema profundă. La un alt nivel însă, lucrarea eruditului francez este mai mult decât o scriere adresată specialiștilor sau celor interesați de un anumit aspect al antropozofiei sau al teozofiei, de apariția sentimentului magico-religios, de posibilitățile lui de existență, de căile și chipurile pe și în care acționează, și de efectele pe care le generează.

Încercînd să sintetizeze întreaga esență structural-funcțională și existențială a acestui tip de mentalitate, autorul oferă nucleul dur al trăirii magico-religioase prin chiar titlul cărții. În fond, în toate și mereu despre sacrificiu este vorba la nivel esențial, deoarece întregul mecanism perceput, intuit, uneori gîndit, apoi pus în act – ca ritual ce construiește, ca efect ce acționează, ca funcție manifestă, ca valoare necesară ori deziderativă, și, eventual, ca rezultat final, dar cu potențial de impuls continuaționist – este pus în mișcare prin sacrificiu. Acesta decurge din felul în care mintea umană percepe și plămuește realitatea, închipuind gestionarea acesteia. Acesta constituie elementul esențial al procesului și ideologiei tranzacției, nefăcînd decât să reflecte principiile biologice ale existenței materiei vii și, la nivel fundamental, pe cele fizice, care guvernează întreaga existență.

Chiar dacă, adesea, omul pare a ignora perspectiva pe care Alfred Loisy își ia sarcina să o prezinte – considerînd-o a fi separată de viața lui concretă, neimplicată în gîndurile și în acțiunile sale curente – și chiar dacă ființa umană se amăgește închipuindu-și că gîndurile și actele sale decurg din rațiune iar nu din emoție, această perspectivă re-dă și re-constituie fascicolul senzorial, mentalitar și instinctual pragmatic în care și prin care ființa umană trăiește plener, la nivelul tuturor stărilor și proceselor individuale și sociale prin care interacționează cu sine și cu lumea. Iar acest întreg complex decurge din impulsuri și stări afectiv-emoționale, mentale și spirituale, determinate de conjuncția dintre datul și dinamica genetică, rezultatul epigenetic și interacțiunea cu mediul, în toate sensurile posibile.

În adevăr, aceasta este tema cărții teologului savant: manifestările spiritului uman care apare, se structurează și devine în plan existențial, modalitățile mistico-intuitive și magico-religioase în care acesta se constituie, funcționează și interacționează cu mediul, cu consecințe asupra existenței indivizilor și a comunităților.